

Angyal Miklós¹ – Petrétei Dávid²

Az Interpol DVI-protokoll-adaptációjával a hazai áldozatazonosítás fejlesztésének útján

Implementing the Interpol DVI Protocol – Establishing the DVI Hungary

A cikk a tömegszerencsétlenségeket követő áldozatazonosítási munka, az úgynevezett DVI-tevékenység hazai meghonosításának kérdéseivel foglalkozik. A DVI az Interpol egyik állandó bizottsága, egyben a nemzetközi áldozatazonosítási protokoll, módszertan neve is. A hazai áldozatazonosító szolgálat kialakítása érdekében európai és egyéb nemzetközi példákat mutatunk be, majd kifejtjük a 2017 ősze és 2018 nyara közt elvégzett, a szolgálat létrehozását célzó munkánkat.

Kulcsszavak: DVI, Interpol, tömegszerencsétlenség, áldozat, azonosítás, terror, elemi csapás

This paper deals with the establishment of disaster victim identification (DVI) work after mass fatality incidents in Hungary. DVI is one of the standing committees of Interpol, and also the name of the international protocol and methodology on disaster victim identification. In order to adapt the DVI protocol in Hungary, European and other international examples are presented, and also the efforts to establish the Hungarian DVI Unit between the autumn of 2017 and the summer of 2018 is accounted.

Keywords: DVI, Interpol, mass disaster, mass fatality, victim, identification, terror

¹ Dr. med. Angyal Miklós r. ezredes, PhD, Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság. ORCID-azonosító: 0000-0002-2122-0294.

² Dr. Petrétei Dávid tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Krimináltaktikai és Metodikai Tanszék. ORCID-azonosító: 0000-0001-6179-8659.

Bevezető helyett: a téma aktualitása

A terrorizmus napjainkra az egyik legnagyobb globális biztonsági kihívássá vált, amely nem ismer határokat, és amelyeket a nemzetállamok önmaguk nem képesek hatékonyan és tartósan kezelni. A probléma megoldási lehetőségei a komplex megközelítésben keresendők, amihez hathatós segítséget az államok együttműködése, a nemzetközi szervezetek és szövetségek fellépése, összefogása nyújthat.³

A terrorcselekmények célpontjait eleinte konkrét személyek képezték: császárok, elnökök, királyok, politikusok, magas rangú egyének. Az akciók az ő tényleges személyük ellen irányult. Tabu volt az ártatlan emberek veszélyeztetése, nem állt az elkövetők szándékában, hogy olyanokat is megöljenek, akik az adott ügyel nincsenek kapcsolatban. Az áldozatok köre mára már kibővült, nincs jelentősége annak, hogy valaki érintett-e az adott kérdésben, vagy sem.⁴

A terrorizmus és a szervezett bűnözés közti kapcsolatnál biztonsági szempontból leginkább három fő területet kell érintenünk, úgymint az illegális kábítószer-kereskedelmet, a hagyományos fegyverek illegális kereskedelmét, valamint a nukleáris anyagszarmazékok, tömegpusztító fegyverek illegális kereskedelmét.⁵

A nemzetközi, sőt világméretű terrorizmus megelőzésére, visszaszorítására, felszámolására az utóbbi években számos adekvát válasz született. Ezek közé tartozik a terrorcselekmények áldozatainak megnyugtató, természettudományos alapokon álló azonosítása is. A tömeges halálesetek rendészeti, kriminalisztikai, igazságügyi orvosi kezelésénél nem elégségesek azok az eszközök, módszerek és eljárások, amelyek az „egyszerű” emberölések, halálos balesetek áldozataival kapcsolatban még elegendők. Megfelelő áldozatazonosítási tevékenység kizárólag nemzetközi együttműködéssel, több ország DVI-egységeinek bevetésével végezhető.⁶ Ez pontosan így zajlott Párizsban, Brüsszelben, Berlinben, Nizzában, Londonban és Manchesterben, hogy csak az utóbbi néhány év szomorú eseményeit soroljuk fel.

Katasztrófák és tömegszerencsétlenségek

A Disaster Victim Identification (a továbbiakban: DVI) a tömegszerencsétlenségek áldozatainak azonosítása, a modern kriminalisztika komplex, interdiszciplináris szakterülete. Az Interpol 1980 óta rendelkezik DVI néven munkacsoporttal, ami a 190 tagállam részére ajánlásokat fogalmaz meg, és segítséget nyújt a tömegszerencsétlenségek áldozatainak azonosításához. Az Interpol a DVI-tevékenység egységét kézikönyvvel (DVI Guide),⁷ illetve egységes formanyomtatványokkal segíti. A DVI Guide jelenleg az egyetlen nemzetközileg elismert módszertani útmutató a tömegszerencsétlenségek áldozatainak azonosításában.⁸

³ NÉMETH 2010, 34.

⁴ BEBESI 2009, 54.

⁵ BERACZKAI 2009, 66.

⁶ ANGYAL 2014b.

⁷ DVI Guide 2013.

⁸ KHOO–AZIZ–MAHMOOD 2016.

Az Interpol DVI alapvető filozófiája az interdiszciplináris megközelítés, szabványosított eljárások, előkészület a szervezést és képzést illetően, valamint a kegyeleti és emberiességi szempontok tiszteletben tartása.

Tömegszerencsétlenségek és katasztrófák

Tömegszerencsétlenségen (mass fatality incident), illetve katasztrófán a DVI működéssel kapcsolatban – a normatív definícióktól⁹ eltérően – olyan mennyiségű egyidejű halálesetet értünk, aminek kezelése, jogszerű feldolgozása meghaladja a helyben és pillanatnyilag rendelkezésre álló lehetőségeket.

A CRED (The Centre for Research on the Epidemiology of Disasters)¹⁰ definíciója szerint a katasztrófa (disaster) olyan előre nem látott esemény, amely jelentős anyagi károkat és/vagy emberi szenvedést okoz, a helyi lehetőségek pedig elégtelenek a káresemény kezeléséhez.¹¹ A CRED által vezetett EM-DAT (Emergency Events Database)¹² nemzetközi katasztrófa-adatbázis két generikus katasztrófacsoportot különít el: a természeti és technológiai katasztrófákat. A generikus csoporton belül számos csoport, fő- és altípus létezik. Az adatbázisba kerüléshez a következő négy feltétel közül legalább egynek meg kell felelni:

- a katasztrófa legalább 10 ember halálát okozza,
- a katasztrófa-helyzet legalább 100 embert súlyosan érint,
- az adott állam deklarálja a veszélyhelyzetet,
- nemzetközi segítség kérése válik szükségessé.¹³

1974-ben Genfben, az OIPC (Organisation Internationale de Protection Civile)¹⁴ VI. világkonferenciáján a katasztrófák közös jellemzőiként a következőket határozták meg:

1. A következmények megelőzése, illetve felszámolása rendszerint meghaladhatja az érintett község, város, sőt megye erejét.
2. A katasztrófáknak súlyos egészségügyi és szociális következményei lehetnek.
3. A sérültek számához képest a rendelkezésre álló egészségügyi erők és eszközök elégtelenek.
4. Illetéktelen és felkészületlen emberek ragadhatják magukhoz a vezetést.¹⁵

Kiváltó ok szerint megkülönböztethetünk (közvetlenül vagy közvetetten) ember okozta (civilizációs) és természeti katasztrófákat, tömegszerencsétlenségeket. Ennek megfelelően a tömegszerencsétlenség lehet természeti katasztrófa, elemi csapás, amilyen a földrengés, az árvíz, a vulkánkitörés, a szökőár (cunami) stb. Lehet közlekedési baleset, légikatasztrófa, hajó- vagy vonatszerencsétlenség. Lehet tüzeset szórakozóhelyeken,

⁹ 60/2010. (OT 34.) ORFK utasítás 2. e.) pont; 2011. évi CXXVII. törvény 3. § 5. pont; 1995. évi CXVII. törvény 3. § 70. pont.

¹⁰ Katasztrófák megelőző célú vizsgálatával foglalkozó kutatóközpont.

¹¹ Lásd a CRED honlapját: www.cred.be/projects.

¹² Veszélyhelyzet-nyilvántartó Rendszer.

¹³ Lásd az EM-DAT honlapját: <http://www.emdat.be/country-profile> (A letöltés dátuma: 2018. 09. 22.)

¹⁴ Polgári Védelem Nemzetközi Szervezete.

¹⁵ NAGY-HALÁSZ 2002, 8–14.

áruházakban vagy szállodákban. Lehet ipari katasztrófa, amelyen a vörösiszap kiömlése volt. Lehet bűncselekmény, terrorcselekmény eredménye is, a robbantásoktól a gépkocsis ámokfutásokig.

Osztályozhatjuk továbbá a katasztrófákat területi kiterjedtségük (több országtól az egyetlen kisbuszig) idő- és hatástartamuk szerint, vagy az áldozatok száma, a katasztrófa által okozott károsodás mértéke szerint is.¹⁶ A paletta tovább színesíthető a járványok, terrorcselekmények, háborúk, genocídiumok külön kiemelésével és így tovább.

A tömegszerencsétlenség kifejezetten DVI-szempontról lehet nyílt vagy zárt; értve ezalatt a lehetséges áldozatok körét. Repülőgépre csak személyi okmánnal és névre szóló beszállókártyával lehet felszállni, így egészen pontosan tudjuk, hogy a katasztrófát szenvedett gépen kik utaztak. Hasonló lehet a helyzet egyes hajókon, de akár a szállodatűzek esetében is. A nyílt helyszín ebben a vonatkozásban azt jelenti, hogy a lehetséges áldozatok száma, köre és kiléte sem ismert: az utca járókelői, egy vonat utasai, egy szórakozóhely vendégei stb.¹⁷

A tömegszerencsétlenségek napjainkban Európában és a világban gyakorlatilag majdnem mindig egynél több állam polgárait érintik. A DVI-tevékenység tehát kizárólag széles és mély nemzetközi együttműködésben valósítható meg hatékonyan. Ennek következménye, hogy bármely állam nagy presztízsveszteséget szenved el, ha nem képes az egységes nemzetközi normáknak megfelelő áldozatazonosítási tevékenység elvégzésére.

Az Interpol DVI jelentőségét az adja, hogy bármely állam DVI-egységei segítséget tudnak nyújtani egymásnak, hiszen „ugyanazt a nyelvet beszélik”, ugyanazokat a protokollokat követik, egységes formanyomtatvánnyal dolgoznak stb.

Mennyiben érint ez bennünket?

Minden évben a katasztrófák emberéletek ezreit követelik, hatalmas vagyoni kárt okozva. 2008-ban például a világban 321 természeti csapás 211 628 166 embert érintett, ebből 235 816 ember veszítette életét, és összességében a gazdasági kár elérte a 181 milliárd amerikai dollárt.¹⁸ Feltételezhetjük, hogy a természeti csapások azért öltek meg világszerte csaknem negyedmillió embert, mert azok nem voltak előre láthatók.

Magyarország csaknem 8000 km-es vasúti hálózatán vonatok ezrei közlekednek, a közel 170 000 km-es úthálózaton buszok, veszélyes anyagot szállító kamionok járnak, az 1366 folyami kilométeren utasszállító hajók viszik az utasokat. Nemzetközi repülőtereinkről szinte percnként szállnak le- vagy fel a repülőök, külföldi látogatók ezreit hozva országunkba vagy repítve haza őket.¹⁹

¹⁶ BERREN–BEIGEL–BARKER 1982.

¹⁷ LEVINSON–DOMB 2016.

¹⁸ SÁFÁR é. n.

¹⁹ ANGYAL 2014a.

2017-ben csak Budapestre közel négymillió külföldi turista érkezett, ami majdnem 10%-os emelkedés az előző évhez képest.²⁰ 2016-ban csak a Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren 4,9 millió külföldi utas érkezett hazánkba.²¹

A Budapestre látogató külföldiek általában nem egyenletesen helyezkednek el a főváros közigazgatási határain belül. Nappal a Budai Vár, este a belső-erzsébetvárosi „bulinegyed”, nyáron a Sziget Fesztivál számít vonzó célpontnak. Tömegszerencsétlenség bármikor történhet akár hazánkban is.

A huszonegyedik század második évtizedének végén egyfajta „azonnal-kultúrában” élünk: akármi is történik, azt azonnal feltöltik a közösségi médiába, mikroblogokba, híroldalakra. Szó szerint percekkel egy esetleges robbantás (vagy robbanás) után a legnagyobb nemzetközi híroldalak már tudnak arról, hogy valami történt, mert ennyi idő kell ahhoz, hogy a néhány szavas beszámolókat, illetve elmosódott képeket vagy mobillal készített videókat több ezren megosszák. Ez minden korábbinál komolyabb nyomást helyez a katasztrófa elhárításában, felszámolásában részt vevőkre.

Röviden a DVI-tevékenység állomásairól

A DVI-tevékenység öt elkülönült lépésből áll:

1. *Helyszín (scene recovery)*: a tömegszerencsétlenség helyszínén a holttestek, testrészek és maradványok, illetve a személyes tárgyak dokumentálása, összegyűjtése, csomagolása és szállítása. A lényeg az emberi maradványok minél gyorsabb eltávolítása a helyszínről. A dokumentálás rendszeresített DVI-jegyzőkönyvön történik, célszerűen. A DVI-tevékenység más kriminalisztikai tevékenységekkel, társszervek (baleseti, bűnügyi vagy tűzszerész helyszínelők, tűzvizsgálók stb.) eljárásával történhet, akár egyszerre is.
2. *Bonctermi vizsgálat (PM, post-mortem investigation)*: a holttestek, testrészek, maradványok részletes dokumentálása, az elsődleges és másodlagos azonosító jegyek rögzítése. Ide tartozik a boncolás is, ha sor kerül rá. A dokumentálás a rendszeresített PM-jegyzőkönyvön történik. Minden test, testrész úgynevezett PM-számot kap, lehetőleg már a helyszínen; ez az egyedi szám kíséri végig a testet, testrészt az azonosításig.
3. *Eltűnés bejelentése (AM, ante-mortem investigation)*: a tömegszerencsétlenséggel vélhetően érintett, tehát a „tömegszerencsétlenségben eltűnt” személy adatainak felvétele a családtagoktól, hozzátartozóktól, barátoktól. Ekkor kerülnek beszerzésre az elsődleges azonosító jegyek összehasonlító mintái. A dokumentálás rendszeresített AM-jegyzőkönyvön történik. Minden eltűnt személy úgynevezett AM-számot kap; ez az egyedi szám kíséri végig őt az azonosításig. Az AM-eljáráshoz tartozik a hozzátartozók, a másodlagos áldozatok kezelése, gondozása is.
4. *Összevetés (reconciliation)*: az AM- és PM-adatok összehasonlítása alapján. Történhet a jegyzőkönyvek manuális összevetésével, illetve számítógéppel is.

²⁰ Top 100 City Destinations Ranking 2017.

²¹ KSH 2017.

A szakasz az azonosság fokának vélelmezéséig és véleményezéséig tart. Az összevetendő elsődleges azonosítók a DNS, a daktiloszkópia és a fogazat, a másodlagos azonosítók a (tág értelemben vett) orvosi adatok, illetve a személyes tárgyak.

5. *A személyazonosság deklarálása (identification)*: jogi aktus; az azonosítási szakasz eredményeinek ismeretében kerül kimondásra, általában testületileg.

A DVI Hungary projekt

A hazai DVI-egység felállítására tett törekvések kezdete 2001. év őszére datálható, amikor – nem sokkal az Amerikai Egyesült Államokat ért terrortámadás-sorozat után – az Interpol a 70. közgyűlését Budapesten tartotta. Az egy hétig tartó rendezvényre 140 ország mintegy 650 delegáltja érkezett a magyar fővárosba. A közgyűlés kiemelt témája volt a terrorizmus megelőzése és az ellene való védekezés módszertana. Ennek megfelelően számos ország DVI-egységének képviselője tartott előadást áldozatazonosítási törekvéseikről, a nemzetközi együttműködés és standardizáció előnyeiről. Az azóta eltelt több mint másfél évtizedben Magyarországon is számos egyeztetés, fórum, konferencia zajlott a témában az érintett szervek részvételével.

Általános értelemben a közbiztonságon az állampolgári jogok és kötelezettségek gyakorlati, folyamatos és mindennapi érvényesülésének és érvényesítésének biztonságát értjük. Azt, hogy rendszeres, mindennapi tevékenységében egyetlen polgárnak sem kell előreláthatatlan, súlyos veszélyekre számítania, és ha ezek mégis bekövetkeznek, gyors és biztonságos segítségre lel.²² Az államtól elvárható, hogy garantálja a veszély és a katasztrófa elhárításának magas szintjét, a segítségnyújtás szinte azonnali érkezését, a hathatós előkészületeket és a beavatkozási készséget a természeti, ipari és egyéb katasztrófák elhárítására, a nukleáris veszély minimalizálására. A terrorizmus, a szervezett bűnözés, a kábítószeres terjedése, a fegyver- és embercsempészség, az egyidejű és tömeges migráció, a globális természeti, civilizációs és egészségügyi veszélyforrások mind-mind fenyegetik az egyént, a társadalmat és az államhatalmat. E veszélyekkel szemben a személy jogosan vár el az államtól eredményes fellépést: az állampolgár elvitathatatlan joga, hogy ezekkel szemben formális és garanciális védelmet élvezzen nemzeti kormányától.

Az utóbbi években – a jogi szabályozás újragondolásán túl – előremutató, nagy-szabású terrorelhárítási és katasztrófavédelmi intézkedések, változások már történtek hazánkban is. Ezek közé sorolható, hogy a terror- és katasztrófavédelemben történő személyi segítségnyújtásra és az anyagi javak védelmére hivatott professzionális nemzeti egységek (TEK, HUNOR, HUSZÁR) kerültek felállításra. A katasztrófáknak ugyanakkor sok esetben halálos áldozata, nemritkán rengeteg halálos áldozata lehet, ezekre a tevékenységekre specializált DVI-egységgel hazánk még nem rendelkezik, noha az Interpol már kidolgozta azokat az ajánlásokat, kézikönyveket és formanyomtatványokat, amelyek segítségével lehetőség nyílna egy kompatibilis nemzeti

²² BÍRÓ 2011.

egység létrehozására. Ráadásul az, hogy rendelkezünk egy ilyen egységgel, az már nem utópia, hanem nemzetközi elvárás.

Úgy véljük, hogy az Interpol által képviselt interdiszciplináris megközelítés és a széles körű társszervi együttműködés bemutatása és a nemzetközi protokoll hazai implementálása olyan vállalás, amely nemcsak szakmai értéket hordoz, hanem biztonságosabbá teszi állampolgáraink mindennapjait is.

Az európai és Európán kívüli példák

Az alábbiakban két szomszédos közép-európai ország és két, katasztrófaveszélyeknek fokozottabban kitett ázsiai ország DVI-egységeit, azok létrejöttének történetét mutatjuk be, amely példák jól szemléltetik a csapatok felépítését és tevékenységét. Emellett rámutatnak azokra a motiváló, valamint akadályozó tényezőkre is, amelyekkel hazai DVI-egység kialakításánál is számolni lehet.

A cseh DVI²³

A korábbi Csehszlovákiában, illetve utána Csehországban hosszú időn keresztül nem merült fel DVI-egység létrehozásának szándéka. A tömegszerencsétlenségek áldozatait ad hoc munkacsoportok azonosították. Az Interpol ajánlásai ellenére nem volt egységes, erre felkészített és bevethető csapatuk. Komoly változást hozott a hozzáállásban a 2004 karácsonyán Délkelet-Ázsiára lecsapó cunami. Az azt követő azonosítási munkákba a prágai Kriminálisztikai Intézet szakértői is bekapcsolódtak. Az eredeti tervek szerint komoly kontingens települt volna Thaiföldre, végül csak két genetikus szakértő utazott ki.

A cseh Kriminálisztikai Intézet 2006 óta építi a nemzeti DVI-egységet. Első lépésként tagjai a Katonai Egyetemi Kórház és a prágai Igazságügyi Orvostani és Toxikológiai Intézet munkatársaival együtt kutatási projektet indítottak az elméleti kérdéskörök megalapozásához. A projekt eredménye részletes ajánlás volt a leendő cseh DVI-egység felépítését és működését illetően. Az egység tényleges létrejöttéhez azonban ez nem lett volna elegendő. 2012–2016 közt Svájc segítségével és részvételével folyt a cseh DVI-egység elméleti és gyakorlati kiképzésére és felszerelésére vonatkozó újabb projekt. Részrehajlás nélkül belátható, hogy a bőkezű svájci segítség pótolhatatlan volt az egység tényleges létrehozásában.²⁴

A cseh DVI-egységet a cseh rendőrség elnökének 150/2016. számú rendelete hozta létre. A szolgálat kellően rugalmas szervezetű, független minden más szervezeti egységtől. Jelenleg mintegy negyven főből áll, a Kriminálisztikai Intézet, a prágai Igazságügyi Orvostani és Toxikológiai Intézet, valamint a Fővárosi Rendőr-igazgatóság munkatársaiból. Bevethetők külföldön is. Nagyon fontos továbbá, hogy a hagyományos

²³ BENDL 2017.

²⁴ Stephan Bamert svájci és Petr Bendl cseh DVI-szakemberek 2017. 06. 02-án Bilbaóban, az ENFSI Scene of Crime Working Group éves ülésén elhangzott előadásai alapján.

AM- és PM-csoportok mellett az egység integráns része a *Back Office Team*, ami logisztikai szakemberekből, IT- és híradós szakemberekből, pszichológiai támogatókból, közönségkapcsolati munkatársakból áll, valamint rendszeresen meghívják a nemzetközi szintterrel kapcsolatban tartó munkatársakat a bel- és külügyminisztériumból. A (helyszíni) PM-csapatnak tagja a gépkocsivezető, illetve a GPS-pozicionálást végző szakember is. A boncteremben, ha hatósági vagy igazságügyi boncolásra is sor kerül, a DVI-egység megerősíthető *külsős* orvos szakértőkkel. Az AM-, PM- és *Back Office* csapat mellett a negyedik az azonosító csapat. Ennek vezetője általában a DVI vezetője. Tagjai az AM- és a PM-csoport vezetői, orvos szakértő, ujjnyomszakértő, genetikus szakértő, laborvezető. Tagja lehet még más szakértő (például antropológus) is. Tag továbbá egy olyan rendőrtiszt, aki az eljárás szabályszerűségét kíséri figyelemmel.

Az ausztriai DVI

A 2000-ben a kapruni (Tiroli) síparadicsomban történt, 155 ember életét követelő tömegszerencsétlenséget²⁵ követően kezdődtek el Ausztriában egy DVI-egység felállításának előkészületei. A kapruni eset nyomatékosan rávilágított nyugati szomszédunknál is arra a már többször hangoztatott tényre, hogy csak megfelelő felszerelés és tudás, valamint standardizált módszertan alkalmazásával lehet egy nemzetközi katasztrófa esetén esély a gyors és hatékony áldozatazonosításra. Az akkori tiroli csendőrpáncsnokot, aki a helyszíni munkát koordinálta, a Belügyminisztérium rövidesen megbízta a DVI Team Austria kialakításával.

2002-ben 4 fővel egy munkacsoportot hoztak létre, amely nemzetközi tapasztalatokat szerzett, kipróbálták a Plass Data cég azonosításra kifejlesztett és az Interpol által preferált szoftverét. 2003-ban a „mag” („Kernteam”) 15 főre nőtt, a vezetőket pedig (3 fő) a Belügyminisztérium adta. Megvásárolták a szoftvert, és kidolgozták a kiképzési modulokat. Megkezdődött a jelentkezők kiválasztása. 2004. január és május között 3 turnusban megtartották az alapképzéseket, megalakultak az AM- és PM-csapatok. A szükséges felszerelést is beszerezték. Úgy tervezték, hogy 2005 áprilisában főpróbát tartanak a schwechati repülőtéren, ám a cunami közbeszólt, így az első bevetésre 2004. december 28-án Thaiföldön főpróba nélkül került sor.

A DVI Team Austria jelenleg több mint 220 tagot számlál. Jelentős részük rendőrségi dolgozó, de több mint 25 fogorvos, 13 pszichológus és 10 orvos szakértő is tagja a csapatnak. A jól kiképzett állomány, csakúgy, mint sok más országban, a mindennapokban a munkahelyén végzi a feladatait. A csapatok csak riasztás esetén *aktíválódnak*, hogy aztán igen rövid idő alatt, a meglévő felszereléssel együtt bevetésre készen álljanak. Az ismeretek szinten tartása miatt minden évben tartanak különböző katasztrófa helyzeteket szimuláló gyakorlatokat.

²⁵ A kapruni 2-es síklóvasút (Gletscherbahn) egy meredeken emelkedő alagútban kigyulladt. A vonatból kimenekülő, síelésre készült turisták jelentős része felfelé indult el az alagútban, ezért szén-monoxid-mérgezésben haltak meg, kisebb részük megégett.

Indonéz DVI

Indonézia három főbb kőzetlemez határán fekszik, így a földrengések, a cunamik, a vulkán- és a forró iszapvulkán-kitörések is gyakoriak. A monszunéghajlat hatalmas esőzései árvizeket, illetve óriási földcsuszamlásokat, sárlavinákat okozhatnak, évente lecsapnak az országra a tájfunok. 2017-ben 378-an haltak meg vagy tűntek el természeti katasztrófák következtében, 180 fő árvíz, 163 fő földcsuszamlás, 5 fő földrengés, 30 fő pedig viharok miatt.²⁶

Mindezek mellett gyakoriak a hajószerecsétlenségek, a repülőgép-balesetek, a vasúti és közúti balesetek, a tűzesetek és az épületek összeomlása is. A hírhedt 2002-es, 202 halálos áldozatot követelő, Balin történt pokolgépes merénylet óta is volt számos terrortámadás, gyakran időben rendkívül közel, egyszerre több helyszínen végrehajtott robbantásos merénylet.

Indonéziában a központi katasztrófavédelmi szerv (BNPB) közvetlenül az elnök alá tartozik, ahogy a Nemzeti Rendőrség (POLRI) is; ez utóbbi 1999-ben vált ki a hadseregből. (Indonéziában számos rendészeti szerv működik még, ezek közül kiemelendők a *helyhatósági rendőrségek– Satpol PP* –, akiknek azonban nincs nyomozati jogkörük.) Mind a katasztrófavédelem, mind az indonéz DVI meglehetősen fejlett, és óriási gyakorlattal rendelkezik – ez a számtalan bevetés miatt érthető is. Ezenkívül megjegyzésre érdemes, hogy a hatalmas országban huszonhat fogorvosi kar található.

Az indonéz DVI-t 1999-ben kezdte kifejleszteni az indonéz Egészségügyi Minisztérium és a Nemzeti Rendőrség. A DVI Nemzeti Központ („Tim DVI Nasionl”) alárendeltségében négy területi egység működik jelenleg. A nyugati egyes Medanban, a nyugati kettős Jakartában, a középső Surabayában és a keleti Makassarban. A tényleges azonosítási tevékenységet a négy regionális egység végzi, a Nemzeti Központ szerepe csak a koordináció.

Az azonosítási tevékenység során nehézséget jelenthet, hogy az indonézek jelentős része nem rendelkezik fogászati előzményi adatokkal, az ujjnyomatuk a vezetői engedélyben szerepel ugyan, de nem mindenki rendelkezik vezetői engedéllyel, a DNS-eljárás pedig költséges. Indonéziában az azonosításhoz egy elsődleges azonosító (ujjlenyomat, fogazat, DNS) vagy kettő másodlagos azonosító (orvosi előzményi adat, személyes tárgy) szükséges, illetve az AM- és PM-adatok összehasonlítása.²⁷

2004. december 26-án délelőtt az indiai-óceáni földrengést követően hatalmas szökőár csapott le Indonéziára is, méghozzá Aceh tartományra. E tartomány Indonézia északnyugati csücskében helyezkedik el, a középkor óta „Mekka Előszobája”, így itt igen erős az iszlám. A tartomány szakadárjai folyamatosan harcoltak az indonéz központi kormányzat ellen, a leghevesebb harcok 2003 tavaszán dúltak. A szakadár törekvések eredményeképpen a tartomány különleges közigazgatási egységként működik, széles körű önállóságot élvez a vallás, a kultúra, az oktatás és a helyi törvénykezés területén. Aceh tartományban 2002 óta a saria, az iszlám jog van érvényben (bár halálbüntetés nem szabhatnak ki, a lehetséges büntetési nemek a szabadságvesztés, a pénzbírság és a botozás.) 2004. december 26-án a tartomány teljes gazdasága és közigazgatása

²⁶ <http://bnpb.cloud/dibi/tabel1a> (A letöltés dátuma: 2018. 09. 22.)

²⁷ SAHELANGI–NOVITA 2012.

szó szerint percek alatt megsemmisült, és mintegy százhatvanötezer ember halt meg, csak a székvárosban az összlakosság fele. Elpusztult a járműpark, üzemanyag-készlet, élelmiszer, ivóvíz, a gyógyszerek, a kórházak.

A központi kormány által odaküldött katasztrófaelhárító és DVI-egységeknek nem csak a szakadárookra kellett ügyelniük, hanem a lakosság vallási meggyőződésére is. A vallási előírásoknak megfelelően ugyanis a holttesteket szigorúan meghatározott szertartások után, huszonnégy órával a halált követően el kell temetni. Ráadásul a temetetlen holttestek tömege miatt a lakosság rettegni kezdett a fertőzésektől. Tekintve, hogy nem álltak rendelkezésre hűtők (nagy részét megsemmisültek, illetve nem volt áram sem), ideiglenes tömegsírokba kellett temetni a holttesteket. Öt nappal a szökőár után a MUI (Majelis Ulama Indonesia, muszlim vallási vezetők tanácsa) fatvát, vallási döntést bocsátott ki a kérdésben. Lehetővé tette a rendkívüli körülményekre tekintettel, hogy a testeket tömegsírba, szertartásos mosdatás nélkül, halotti lepel nélkül, saját ruhájukba csavarva temessék. Lehetővé tette, hogy férfiak és nők, muszlimok és nem muszlimok közös sírba kerüljenek. A halotti ima elmondható volt a temetés után is. A holttesteket arccal nyugat, Mekka és a Kába-kő felé kellett temetni. Az első három hétben nyolcvanhétezer testet temettek tömegsírokba, a holttestek felkutatása egészen 2005 márciusának végéig zajlott.

Indonézia jelentős külföldi segítséget kapott a mentés és az egészségügyi ellátás terén a szökőár után, de semmilyen segítség nem érkezett a DVI terén. Ennek ellenére mintegy százharmincezer holttest azonosítását elvégezték, nagy többségében másodlagos azonosítók alapján (az elsődleges azonosítókkal AM-adatok nagy részét beszerezhetetlenek voltak a kialakult helyzet miatt), harmincötezer ember eltűntként maradt.

Indonéziában az iszlám mellett néha a hindu vallás is megnehezíti az áldozatazo- nosító tevékenységet. A Balin történt robbantásos merényleteket követően a hindu vallású családtagok megtagadták az összehasonlító DNS-minta adását, mivel a rituális égetést és a maradványok tengerbe szórását elvégezték (ez a Ngaben),²⁸ és így részükről befejezettek nyilvánították az eljárást.²⁹

A szingapúri DVI

Szingapúr csaknem hatmillió lakosságú, apró területű, gazdag városállam Malajzia déli csücskénél. Lakossága háromnegyedét kínaiak, csaknem 15%-át malájok, majdnem 10%-át indiaiak, néhány százalékát arabok és európaiak alkotják. A városállam nagy része a fő szigeten terül el, ami körül hatvan kisebb sziget is található. Angol gyarmatként indult fejlődésnek, majd csatlakozott Malajziához, ahonnan 1965-ben kivált, azóta önálló államként létezik.

Szingapúr rendelkezik DVI-egységekkel, ami a rendőrség (SPF, Singapore Police Force), a kormányzati egészségügyi hatóság (HSA, Health Science Authority) és a szingapúri hadsereg (SAF, Singapore Armed Forces) egészségügyi alakulatainak tagjaiból áll.

²⁸ HAYS 2015.

²⁹ SAHELANGI–NOVITA 2012.

Ezeket az egységeket telepíti is, a szökőarat követően Thaiföldre,³⁰ az AirAsia Flight 8501 2014 decemberében bekövetkezett szerencsétlenségét követően pedig Indonéziába,³¹ a 2015-ös földrengést követően Nepálba³² (érdekesség: a szingapúri rendőrségnél léteznek a GC, Gurkha Contingent, nepáli gurkhákból álló csapatszolgálati egység). A 2011. február 22-ei, az új-zélandi Christchurch városban pusztító, 185 halálos áldozatot követelő földrengést követően Új-Zélandon is bevetették a szingapúri DVI-csapatot.

A DVI-csapat felépítése általában úgy néz ki, hogy a személyzet nagy részét a rendőrség biztosítja az orvos és fogorvos szakértőket kivéve, akiket a HSA vagy a hadsereg egészségügyi alakulata választ ki. A szállítást általában ugyancsak a hadsereg repülőgépei végzik. A kiutazó csapatok létszáma általában nyolc-kilenc fő.

A magyar Áldozatazonosítási Szolgálat gyakorlati megvalósításának útján

Hazánkban a Budapesten tartott Interpol nagygyűlés után (amelynek kiemelt témája volt a tömegszerencsétlenségek áldozatainak azonosítása), 2001-ben merült fel először kérdésként, hogy szükség lenne-e egy hasonló csapatra. Érdemben ugyanakkor sokáig semmi nem történt, majd 2003 májusában, a Siófokon történt tragikus buszbaleset után, amikor 33 német állampolgár lelte halálát, kezdett el ismét a hazai szakmai közvélemény foglalkozni azzal, hogy az adott feltételrendszer elégséges-e hasonló tömegszerencsétlenségek esetén a nemzetközi elvárásoknak megfelelő intézkedésre és eljárásra. Ekkor már az orvos szakértői társadalom felhívta a katasztrófavédelmi és rendőri hatóságok figyelmét arra, hogy az Interpol egységes, a nemzetközi gyakorlatnak megfelelő, minőségbiztosított, természettudományos megalapozottságú csapatmunkát vár el az áldozatazonosítási tevékenységek során.³³

2005. január elején, a délkelet-ázsiai cunamit követően egy orvos szakértőt küldtek a lehetséges magyar áldozatok felkutatására és azonosítására. A szakértő az osztrák DVI-csapat tagjaival együtt dolgozott.

2006-ban, a szlovák légierő AN-24-es gépének Hejce mellett, a Borsó-hegyen történt katasztrófája után a magyar bűnügyi technikusok és szakemberek heroikus küzdelem árán, havas, erdei, meglehetősen zord körülmények között tettek tanúbizonyságot arról, hogy nem ismernek lehetetlent. Az infrastruktúra, felszereltség elégtelensége azonban nagyon gyorsan kiütközött. Az áldozatazonosítási munkát – a határ közelsége és az áldozatok szlovák állampolgársága miatt – a szlovák fél vállalta magára.

2008-ban a MEPA (Mittleuropäische Polizeiakademie)³⁴ keretében az ausztriai Burgenlandban tartottak egy kurzust a témakörben, ahol a MEPA kifejezte abbéli

³⁰ LAU et al. 2005.

³¹ HSA Release 2015.

³² CrimeWatch 2015.

³³ A siófoki helyszínen jelen voltak a német Bundeskriminalamt DVI-szakértői, szakemberei is. (BKA IdKo)

³⁴ Közép-európai Rendőr Akadémia.

javaslatát, hogy a régió országaiban (is) szükséges lenne hasonló nemzeti egységek felállítása. A kurzuson a magyar rendőrséget két orvos szakértő képviselte. A *Bűnügyi Szemle* című lapban összefoglaló cikk jelent meg hazai szerző tollából az Interpol DVI-tevékenysége hazai implementálásának kívánalmáról.³⁵

2010-ben a Semmelweis Egyetem Igazságügyi és Biztosítás-orvostani Intézetének közreműködésével egy szakmai egyeztetés történt, ahol a szakértők, rendőrségi résztvevők (NEBEK,³⁶ Interpol Magyar Iroda, ORFK) tájékoztatást kaphattak az Interpol DVI-csapatának tevékenységéről, és konkrét javaslatok hangzottak el egy hazai áldozatazonosítási szolgálat felállításáról.

2010 májusában – egy elnyert, kétoldalú, interregionális pályázat részeként – a Debreceni Egyetem Igazságügyi Orvostani Intézete rendezett konferenciát *Tömegszerencsétlenségek áldozatainak azonosítása jobb feltételekkel* címmel, ahol a részt vevő előadók felhívták a figyelmet arra, hogy milyen irányba kellene és lehetne javítani a magyarországi áldozatazonosítási tevékenységet.

2011 novemberében, az egyiptomi Hurgadában történt egy szomorú buszbaleset, amely során 11 magyar állampolgár lelte halálát. Az egyiptomi hatóságok a súlyosan roncsolódott áldozatok azonosításához magyar segítséget kértek. Bár a kiküldött bűnügyi technikus és az orvos szakértő a feladatot gyorsan és sikeresen végrehajtotta, ismét jelezniük kellett, hogy szakmailag – felszerelés és kellő létszámú, kiképzett csapat hiányában – a munka nem volt kompatibilis az Interpol DVI-elvárásokkal.

2012 májusában a franciaországi Lyonban tartották az Interpol DVI Állandó Bizottság 23. ülését. Az ülésen Magyarországot egy orvos szakértő és egy bűnügyi technikus képviselte. A résztvevők az elmúlt év történéseit vették számba. Előadás hangzott el többek között a Costa Concordia tragédiájáról, a belga gyerekeket szállító busz svájci balesetéről, az Air France 447-es járatának tragédiájáról (a 3900 méter mélyen fekvő repülőgéprészek és holttestek kiemeléséről), a 2011-es oslói terrortámadásról. Az orvos szakértői, genetikai és fogorvos szakértői, valamint rendőrségi munkacsoportok megvitatták tudományterületük jelenlegi helyzetét, és meghatározták a fejlesztések irányát.

2012 óta hazánk egy orvos szakértővel és egy rendőrtiszttel képviselteti magát az Interpol DVI Állandó Bizottság éves ülésein. 2014-ben egy tudományos közlemény jelent meg a *Belügyi Szemlé*ben a témához kapcsolódó javaslatokról.³⁷ 2015-ben a holttest-azonosítás hazai jogi szabályozását tárgyaló cikk jelent meg a témában.³⁸ 2017-ben az olaszországi Verona mellett, az A4 autópályán történt buszbalesetben 17 magyar állampolgár veszítette életét. A súlyosan megégett áldozatok azonosítására Olaszországban került sor.

A KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15. „*A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés*” támogatásával kutatóműhely alakult a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar (NKE RTK) Kriminálisztikai Intézetében, amelynek egyik kutatási alprojektje célul tűzte ki egy hazai áldozatazonosítási szolgálat elméleti alapjainak kidolgozását. Ennek keretében együttműködési megállapodás született DVI

³⁵ ANGYAL 2008.

³⁶ Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ.

³⁷ ANGYAL 2014b.

³⁸ KORMOS 2015.

témában a Nemzeti Közzolgálati Egyetem, a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ, valamint a Semmelweis Egyetem Igazságügyi és Biztosítás-orvostani Intézete között.

2018-ban rendőrségi vezetői döntés született arról, hogy Magyarországon a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda égisze alatt megalakul az Áldozatazonosítási Szolgálat (DVI Hungary).

A KR NNI Bűnügyi Technikai Főosztályának vezetői és az NKE RTK kutatói megkezdtek a DVI-csapatba önként jelentkező rendőrök kiválasztását. A PM-csoportba kiválasztott 25 rendőr, valamint 10 orvos szakértő és 5 fogorvos részvételével, a Semmelweis Egyetem Igazságügyi és Biztosítás-orvostani Intézetének hathatós közreműködésével háromnapos Interpol DVI elméleti és gyakorlati alapképzés valósult meg az NKE RTK-n, illetve a SE IBOI-n, Interpol DVI kiképzők vezetésével. A képzés résztvevői nemzetközi DVI-munkára jogosító tanúsítványt kaptak.

Befejezés

A magyar DVI-csapat kialakítása tehát elindult, és a kezdő lépések biztatóak. A végső cél, azaz egy önkéntes, jól kiképzett szakemberekből álló, a szükséges eszközökkel és logisztikával rendelkező, jogszabályi felhatalmazással bíró, bevetésre kész áldozatazonosítási szolgálat létrejötte azonban még sok munkát és jelentős investíciót igényel. A cél eléréséhez az kell, hogy továbbra is legyen meg a hatékony együttműködés az egyes résztvevő szervezetek között, és folytatódjanak az Interpol DVI-szakemberek által megkezdett képzések (AM, PM, szakértők). Végül pedig ki kell alakítani a DVI-munkához szükséges infrastruktúrát, valamint ki kell dolgozni a hazai DVI-egység és működésének jogszabályi és normatív alapjait is.

Korunk védelemmel foglalkozó szakembereinek, jogalkotóinak, gazdasági és társadalmi vezetőinek feladata a biztonsági védelmi funkciók differenciált harmonizációjának megteremtése. A biztonságon legegyszerűbb megközelítésben a fenyegetettség nélküli állapotot vagy bármiféle veszélyeztetettség hiányát értjük. A biztonság tágabb, átfogó értelmezésben a társadalmi (jogi, szociális), politikai (diplomáciai), gazdasági, környezeti (ökológiai, katasztrófavédelmi), katonai (honvédelmi), informatikai, pénzügyi, egészségügyi (járványügyi), belügyi (rendészeti, katasztrófavédelmi) biztonságot jelenti. Meggyőződésünk, hogy a hazai Áldozatazonosító Szolgálat alapkövének lerakása napjaink globális biztonsági helyzetében olyan eredmény, ami országunk biztonságát erősíti, a rendkívüli események okozta megrázkódtatásokat valamelyest enyhíti. Nem felejthetjük el továbbá, hogy a NATO és az EU értékes tagállamaként kötelességünk is a megfelelő színvonalú áldozatazonosító kapacitás készenlétben tartása, hogy szükség esetén akár szövetségeseink segítségére is lehessünk.

A DVI olyan, mint az ejtőernyő. Ha minden jól megy, nincs rá szükség. De ha kell, és nincs, akkor nagyon tud hiányozni...

Felhasznált irodalom

- ANGYAL Miklós – KRICKOVICS Antal (2014): *Helyszíni halottvizsgálat. Elméleti alapok és gyakorlati útmutató*. Pécs, Korszerű Családorvos Képzésért Alapítvány.
- ANGYAL Miklós (2008): Orvosszakértői feladatok katasztrófák és halálos tömegszerecséklenségek áldozatainak azonosításában. *Bűnügyi Szemle*, 1. sz. 78–84.
- ANGYAL Miklós (2014a): *Ismeretlen személyazonosságú holttestek kriminalisztikai és szakértői azonosítása*. Doktori értekezés. Pécs, PTE ÁJK.
- ANGYAL Miklós (2014b): Javaslat egy hazai áldozatazonosítási szolgálat létrehozására. *Belügyi Szemle*, 62. évf. 11. sz. 52–68.
- BEBESI Zoltán (2009): *Kábítószer-bűnözés és terrorizmus*. Doktori értekezés. Budapest, ZMNE.
- BENDL, Petr (2017): Chec Republic DVI Team. *Kwartalnik Policyjny*, No. 1. 54–62.
- BERACZKAI Antal (2009): *A nemzetközi terrorizmus elleni harcban részt vevő szövetséges és magyar katonai biztonsági erők felkészítése és műveleti tevékenysége*. Doktori értekezés. Budapest, ZMNE.
- BERREN, Michael R. – BEIGEL, Allan – BARKER, Gypsy (1982): A typology for the classification of disasters. Implications for interventions. *Community Mental Health Journal*, No. 2. 120–134. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF00754456>
- BÍRÓ Gyula (2011): *A közbiztonság és közlekedésbiztonság egyes kérdései, különös tekintettel a baleset-megelőzésre*. Pécs, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XII. 89–103.
- DVI Guide (2013) Elérhető: www.Interpol.int/Media/Files/Interpol-Expertise/DVI/DVI-Guide-new-version-2013 (A letöltés dátuma: 2018. 09. 22.)
- HAYS, Jeffrey (2015): *Funerals and Death in Bali*. Elérhető: http://factsanddetails.com/indonesia/Minorities_and_Regions/sub6_3h/entry-4025.html (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- HSA Release (2015) Elérhető: www.hsa.gov.sg/content/dam/HSA/News_and_Events/Press_Releases/2015/Media_Release_SPF_HSA_DVI%20TEAM%20RETURNS.pdf (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- KHOO, Lay See – AZIZ, Sarah – MAHMOOD, Mohd Shah (2016): Beyond DVI. Future identification, research and archiving. *Forensic Science and Criminology*, No. 1. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.15761/FSC.1000101>
- KORMOS Tímea (2015): A többé már nem maceráló jog, avagy van-e a holttest-azonosítás hazai szabályozásának evolúciója? *Belügyi Szemle*, 63. évf. 6. sz. 104–111.
- LAU, Gilbert – TAN, Wai Fun – TAN, Puay Hoon (2005): After the Indian Ocean Tsunami. Singapore’s Contribution to the International Disaster Victim Identification Effort in Thailand. *Annals Academy of Medicine*, No. 5. 341–351.
- LEVINSON, Jay – DOMB, Avi (2016): Applying New Police Technologies to Disaster Victim Identification. *Forensic Research & Criminology International Journal*, No. 5. DOI: <https://doi.org/10.15406/frcij.2016.02.00068>
- NAGY Károly – HALÁSZ László (2002): *Katasztrófavédelem*. Egyetemi jegyzet. Budapest, ZMNE.

- NÉMETH József (2010): *A Rendőrség feladatai az illegális migráció és a nemzetközi terrorizmus elleni fellépés terén, különös tekintettel a Balkán biztonsági helyzetére*. Doktori értekezés. Budapest, ZMNE.
- SÁFÁR Brigitta (é. n.): *A vöröskereszt és vörösfélhold társaságok nemzetközi szövetségének katasztrófavédelmi rendszere*. Elérhető: www.vedelem.hu/letoltes/anyagok/246-a-voroskereszt-es-vorosfelhold-tarsasagok-nemzetkozi-szovetsegenek-katasztrofavedelmi-rendszere.pdf (A letöltés dátuma: 2019. 03. 29.)
- SAHELANGI, Peter – NOVITA, Masniari (2012): Role of Dentists in Indonesian Disaster Victim Identification Operations. Religious & Cultural Aspects. *Journal of Forensic Odonto-Somatology*, Vol. 30. No. 1. 60–71.
- SCHULIAR, Yves – JAM, Didier (2007): Organisation de l'unité gendarmerie d'identification des victimes de catastrophes (UGIVC) exemples de mise en oeuvre. *Revue Francophone des Laboratoires*, No. 392. 59–68. DOI: [https://doi.org/10.1016/S1773-035X\(06\)80640-4](https://doi.org/10.1016/S1773-035X(06)80640-4)
- SPIEKERMANN, Raphael – KIENBERGER, Stefan – NORTON, John – BRIONES, Fernando – WEICHELGARTNER, Jürgen (2015): The Disaster-Knowledge Matrix. Reframing and evaluating the knowledge challenges in disaster risk reduction. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, No. 13. 96–108. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2015.05.002>